Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da Demokratikleşme ve Barışın Tesisi için Öğretmenler / 7-10 Şubat 2013
Toplantıdan notlar…

Günümüzün küreselleşen dünyasında formel eğitim sistemleri için yeni perspektifler, sorunlar/zorluklar: Öğretmenler için yeni bir rol mü söz konusu? - [Aydın Uğur, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü]

Son dönemde eğitim alanında en çok tartışılan konulardan biri, üniversitenin işlevinin gelecekte ne olacağı… Bildiğimiz anlamdaki üniversite, bu asrı geçebilecek mi? Bu soruya cevap aranıyor. Mesela son gelişmelerden biri, internet ortamından yararlanarak üniversite derslerinin kitlelere açılması; şu anda bu imkândan 168.000 kişi yararlanıyor. Bu dersleri bir şirket veriyor, biraz ders alarak ve 4000 TL ödeyerek muhasebeyi öğrenmek mümkün. Bu eğilim, üniversiteye nasıl etki yapar, bunu henüz bilemiyoruz. Benim eğitim verdiğim ortamda, oyunun şartları sürekli değişiyor.

Buradaki herkes ilköğretim düzeyinde öğretmenlik yapıyor, dolayısıyla sizlerin çocukları 15 sene sonra çalışma hayatına başlayacaklar… Gelecek nasıl olacak, sorusunu kendimize sormamız lazım. Benim geleceğe dair doğruluğundan emin olduğum birkaç boyut var: Global olacak, enformasyon enflasyonu yükselecek, önümüz arkamız sağımız solumuz teknoloji olacak, enformasyon okyanusunda yolumuzu kaybetmemiz kolay olacak, bazı yetkinliklerin değeri azalmayacak, günümüzün eğitim teknikleri yetersiz kalacak… Şimdi bunları açalım:

1.Gelecek küresel olacak: Ben "küreselliği" uzun süre kuşkuyla karşıladım. Toptan balık satıcılığı yapan üniversiteden bir arkadaşımın anlattığı bir anekdotu aktarmak istiyorum tam burada: Bu arkadaşım gece geç bir vakitte bir telefon alıyor, birkaç balıkçı teknesinin reisi olan bir balıkçıdan geliyor bu telefon, büyük bir orkinos sürüsünün o sırada avda olan tekneye yaklaştığını reisten haber alınca, Japonya'dan bir alıcıyı arayıp pazarlık yapıyor, balıkçılar orkinosları yakalarken, arkadaşım Mısır'ı arayıp kargo uçaklarını ayarlıyor, buzları da telefonla satın aldıktan sonra, saat farkı dolayısıyla, ertesi gün öğle saatlerinde o balıklar Japon'un sofrasında hazır oluyor.

Dolayısıyla, küreselleşmeyi veri olarak kabul etmek lazım... Çocuklarımızı bu türden bir geleceğe nasıl hazırlayacağız? Çocuklarımızda uluslar arasılık ve kültürler-arasılığa ilgi uyandırmamız lazım. Bakın buradaki herkes kulaklıklarını çıkarsa, kimin Rusça kimin Türkçe konuştuğunu bilmesek, kimin hangi ülkeden geldiğini tahmin edemeyiz. Bu toplantı salonundakiler, hepimiz birbirimize benziyoruz, uluslar arasılığa o kadar açık değiliz; biz öyle büyümedik. Kültürler-arasılığa daha açığız ama uluslar arasılığa o kadar alışkın değiliz. Çocukların bazı temel hasletleri kazanması lazım: a) Esneklik, yeniliğe ve farklılığa açıklık… Benim içinde yaşadığım toplumda farklılığa saygı göstermek makbul bir davranış ama farklılık çok yakınımıza geldiğinde tahammül gösterilemez oluyor. Mesela Türkiye toplumunda insanlar eşcinselliği hoş görebilir ama eşcinsel bir komşu istemez. b) Bir diğer değer empati… Söylemesi kolay ama yapması kolay değil. Ötekini tahayyül etme zahmetini üstlenmeniz lazım… c) Hoşgörü; eğer arkasından saygı gelmezse kötü bir laf… Bu değerlere yatkın değilse, çocuk globale hazır sayılmaz. d) Elbette çok dilliliğe önem vermeli. Artık bir değil iki dil öğretilmeye çalışılıyor. Hiç olmazsa eski Rus cumhuriyetlerinde çocuklar hala Rusça biliyorlar. e) Bir diğeri bilinmeyenden korkmamak; çocukları krizlerle baş etmeye hazırlamak lazım.

2. Gelecekte enformasyon imkanları daha da fazla artacak: Gelecekte enformasyon değil, formasyon önemli olacak. Bu durumda eğitmen olarak çabalarımızın çoğu boşa gidecek demektir; artık çocukların enformasyon bakımından öğretmene ihtiyaçları yok. Bizim verdiğimiz enformasyon çoktan eskimiş oluyor, çocuklar internetten en taze bilgiyi zaten ediniyor. Ben enformasyon aktarıcısı olarak yetiştim, sizler gibi… "Formasyon"dan kasıt şu: Harvard Üniversitesi eski başkanı Derek Bok bir kitabında piyasanın üniversitelerden beklediği birinci hususun, gençlerin kendilerini yazılı ve sözlü olarak berrak biçimde ifade etmeleri olduğunu söylüyor. Bu, çocukların kazanması gereken en önemli özelliklerden biri…

Gelişkin ifade etme becerisi, ekip çalışmasına yatkınlık da bir diğer gereklilik; her tür iş, artık ekip çalışması ile yapılıyor. Geleceğin işleri orkestra üyeliğine benzeyecek; orkestrada herkes bir çalgıyı çalmayı çok iyi bilir, ayrıca diğerinin nasıl çalacağı hakkında bilgi sahibidir, eserin genel özelliklerini bilir, şefi izler ve ekip olarak her gün yeni bir eser çalarlar. Diğer yandan çocukların inisiyatif almaktan çekinmemeyi de öğrenmesi gerekiyor.

3. Gelecek teknoloji temelli olacak: Enformasyon teknolojileri başı çekecek. Bu alanda biz ve öğrencilerimiz arasında anlaşılması çok gayret gerektirecek bir uçurum var. Ama mesela benim oğlumun kendi oğlu ile arasındaki uçurum o derece büyük olmayacak.

4. Enformasyon bir nimet olmaktan çıkıp bir bela haline gelecek, enformasyon fazlası akıl karıştıracak: Ben gençken bir bilgiye ulaşmak zafer sayılırdı, fakat şu anda enformasyonun gereksiz, saçma yanlarından kaçınabilmek büyük başarı haline geldi. Veri, enflasyon, bilgi ve bilgelik arasında çok fark var; sayısal veri bilgi değildir, bilgi sayısal veriler arasındaki kuramsal bağın kurulması ile mümkün olur. Biz "bilgi toplumu" diyoruz fakat etrafta çok fazla ham enformasyon var; gereksiz ve yanlış olanı ayıklamak bir zorunluluk haline geldi. Bu geniş ufukluluk çocuklarımızı kendi içine kapanmaya da itebilir. Çocuklar esas olarak bilgi okyanusundaki temel güzergâhları bilmeli; onlara hangi alanların, hangi sitelerin işe yarayacağını, bu işe yararlılığın nasıl kontrol edileceğini öğretmeliyiz. Bizlerin de internet ortamındaki verileri nasıl ayıklayacağımız konusunda eğitilmemiz lazım. Bizlere düşen, çocuklardan önce onları nereye yöneltiyorsak o alanda bir araştırma yapmamız… Algoritmik (adım adım) düşünme de çok önemli. Enformasyon bir tık ötedeyse, ağırlığı formasyona vermeli…

5. Gelecekte bazı yetkinliklerin değeri azalmayacak: İyi bir hukukçu bütün kanunları değil, hukuk nosyonunu bilir. Her birimizin verdiği dersin de bu tip bir nosyonu vardır, sanırım… Çocuklarda özgüven duygusunu geliştirmek lazım... Çocukları nasıl yetiştirdiysek, çocuklar hatadan çok fazla korkuyor. Oysa hata yaparak öğrenilir, bizde çocuklar yanlış soru sormaktan o kadar korkuyor ki ağızlarından laf almak mümkün değil… Bunu kırmak çok kolay değil; çocuklara hata yapmayı sevdirmek lazım.

Sadece analitik zekayı değil, diğer zekaları da işe koşabilmeli… Howard Gardner'a göre zekanın farklı türleri vardır: 1. Uzamsal 2. Dilsel 3. Mantıksal-metamatiksel 4. Kinestetik 5. İçsel 6. Sosyal (duygusal) 7. Doğasal 8. Varoluşsal. Yani matematiksel zekadan başka türlü zeka türleri var, oysa Türkiye'de adet olduğu üzere biz matematik zekadan başkasına değer vermiyoruz.

İçindeki “cini” yakalaması için de çocuğa gerekli ortamı hazırlamalıyız. Bunu erken yakalamak çok kıymetlidir.

Enformasyon fazlalılığı ve krizlerle dolu gelecekte kaybolmamak için çapa olarak kullanılacak sağlam bir ahlaki zemini, seküler ahlak zeminini kurmak: İnsana ve tüm canlılara saygı üzerine inşa edilecek bir seküler ahlak… (Bir öneri: Yazar Edgar Morin seküler ahlak konusunda en derinlikli düşünen yazarlardan biridir)

Sunumun bu noktasında bazı katılımcılar fikirleriyle katkıda bulundular:

Bir dersimde etik konusu işliyorduk, çocuklardan biri Siyam ikizleri konusunu etik açıdan tartıştığı bir ödev hazırladı, sınıfta çok hararetli bir tartışma oldu. Ben sınıftaki otorite olarak bu konuda son derece bilgisizdim.

“Eğitim Paradigmalarının Değişmesi” isimli filmi izledik, bizim ülkemizde eğitim paradigması çoktan iflas etti. Bilgiyle ilgili temel sıkıntı, çocukların bilgi yığını altında kalmamalarını sağlamaktır. Hepimizin farklı farklı bilgilere ihtiyacımız var, fakat formel eğitim hiç ayırt etmeden çocukları bilgi ağırlığı altında eziyor. Niteliksiz, laçka, en alt düzeyde ihtiyacı karşılayan çocuklar yetiştiriyoruz.

A.U.: Müfredat korkusu diye bir şey var; hiç böyle bir zaruretimiz yok aslında. Öğretmen eğitimi alanında Finlandiya örneği ön plana çıkıyor: Finlandiya’daki ilköğretim öğretmenlerinin hepsi mastır derecelidir, maaşları üst gelir grubundadır ve merkezi müfredat yoktur. Aslında bizde de üniversitede merkezi müfredat yoktur, fakat ilk ve orta öğretim düzeyinde Finlandiya gibi, öğretmenin kendi dersinin içini dizayn ettiği çok az örnek vardır. Dolayısıyla hepimiz müfredat kölesiyiz.

Geçen sene felsefe kitap serisini çocuklarla okurken Finlandiya örneğine rast geldim. Bizde merkezi müfredat olmasa, bu öğretmen yapısı ile dersin içini doldurabilmek mümkün değil…

6. Gelecekte, günümüzün eğitim teknikleri yetersiz kalacak. Bununla baş edebilmek için yollar geliştirmeliyiz:
a) Öğrenci odaklı olmak b) Müfredatı boca etmek telaşını bırakmak c) Yaparak öğrenmeye ağırlık vermek -Kendi öğrencilik hayatımda birçok şey öğrendim ama en çok aklımda kalan, kendi yazdığım iki makaledir- d) “Akranlarla işbirliği içinde öğrenme ortamlarını çoğaltmak e) Sadece asgari temeli oluşturacak kadar ezbere yer bırakmak f) Örnekleri hayattan (elverdiğince popüler kültür âleminden seçerek) vermek; ayıp-yasak-günah kısıtlarını olabildiğince az dikkate almak -Çocuklar bu yüzden mitolojik hikâyeleri sever, o hikâyelerde bol bol günah vardır ama yargılama yoktur-. g) Bilgilenme serüveni soru sormakla başladığına göre, soru sorma cesaretini güçlendirmek h) Soru ve sorun çözmenin esasen bir oyun olduğunu hissettirmek i) Çocukları gerçekten ciddiye almak, özgün fikirleri, bakışları olduğuna sahiden inanmak ve onları da buna inandırmak j) “Bana göre” demelerine imkân sağlamak... Ama önce hangi konu ele alınıyorsa onunla ilişkili olgusal ve kuramsal temel bilgileri edinmiş olmaları gerektiğinin farkına varmalarını sağlamalıyız; bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmamalılar. k) Beklenti çıtasını şu anki birikimlerinin hep üstünde (ama ulaşabilecekleri seviyede) tutmak ki başarma coşkusunun tadını keşfetsinler 12) Bilginin bütünselliği ve karmaşıklığının farkına vardırmak 13) Hep geri besleme yapmak 14) Hep ama hep dinlemek 15) Hep ama hep onlara güvenmek.

Aydın Uğur'un sunumunun ardından katılımcılar, düşüncelerini ve bahsi geçen konulara ilişkin kendi yaklaşımlarını aktardılar:

Deneyimlerimden öğrendiğim üzere, bir konuyu öğrettikten sonra eğer çocuk soru soruyorsa, işimi iyi yapmışım demektir.

Ben nükleer fizik okudum. Siz (Aydın Uğur'a hitaben)üniversitede aldığınız ekonomi eğitiminden kazandığınız bilgilerin ardından sadece dört işlemi hayatınızda kullandığınızı ifade ettiniz, ama sizin bu sarih, aydınlatıcı düşünüşünüzde aldığınız üniversite eğitimin payı yok mudur?

A.U.: Almanların, çocukları eğilimlerine göre küçük yaşta raya soktukları bir yöntemleri var; ben bunun doğruluğundan o kadar emin değilim. Biz Türkiye'de öğrencilerden 16,5 yaşında, ölene kadar icra edecekleri mesleği seçecek bilgiye sahip olmasını bekliyoruz. Oysa Anglosakson ya da Amerikan ekolünde, başvurunuzu yaptıktan sonra iki yıl üniversitede okur, sonrasında meslek alanınızı belirlersiniz.

Üniversitede ders veriyorum. Azerbaycan'da öğrenciler bilim eğitimine gereği kadar değer vermezler, oysa fizik bilmeden kimya bilinmez; edebiyat bilinmeden fizik bilinmez…

Ben felsefe öğretmeniyim. Öğrenciler ilk derslerde, temel bilgilerin verildiği aşamada zevk alıyorlar fakat bir süre sonra felsefenin ayrıntılarını öğrenmek çocuklara gereksiz görünmeye başlıyor. Sonuçta felsefe öğretmeniyim, fizik öğretemem ki…

Okul ve üniversite eğitimine ayrı ayrı bakmak gerekiyor. Sovyet sistemi iyiydi fakat değerlendirme yaklaşımı o derecede iyi sayılmaz; bir öğrenci artı ya da eksi değerde olmayabilir. Stereotip yaklaşımı öğrencilerimizde bir korku yaratıyor. Köklerimizi araştırmamız gerekiyor ve stereotiplerle savaşmalıyız. Çünkü çocuk gelişiminin her seviyesinde bunlar mevcuttur. Bir öğrencinin zayıf alması, onun kötü bir öğrenci olduğunu göstermez. Öğrencilerimize hata yapmaları için fırsat vermeliyiz.

Eğitim sistemiyle ilgili birkaç sorun eski Sovyetler Birliği döneminden bu yana devam ediyor: Fiziğin kuralları toplumlara göre farklılık göstermez, oysa sosyal bilimler toplumlara göre değişebiliyor. Öğretmenin elinde eğitim bakanlığının verdiği bir program var; bunu uygulamak zorunda. Geçmiş tarih bile siyasileştirilmiştir; tarih öğreniminde tek taraflılık söz konusu… Çocuklar internetten farklı bilgilere erişebilirler, fakat öğretmen elindeki programdan başka bilgileri öğretmeye kalktığında öğretim programını ihlal ettiği için ceza alabilir. Yani konuların ne olduğu bellidir fakat yine de bu bilgiyi nasıl aktaracağı, öğretmenin inisiyatifindedir. Beni kaygılandıran konulardan biri sosyal bilimlerin politize edilmesidir.

Ben (Gürcistan'da) öğrencilerimin sınavlarındaki hataları işaretleyip kendilerinin düzeltmesini istiyorum. Böyle bir yöntemle daha kalıcı bilgiler edindiğini görüyorum. Böylece sınıfımdaki tüm çocuklar yıldız alabiliyor.